

ART

ПОСТАТЬ МИРОНА ФЕДОРІВА В ОЦІНЦІ ПЕРІОДИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ (НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ «СВОБОДА»)

аспірантка, **Яців І. В.**

Україна, м. Івано-Франківськ,
кафедра музичної україністики та народно-інструментального мистецтва,
Навчально-науковий інститут мистецтв,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника»

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_sr/31012020/6871

ARTICLE INFO

Received 21 November 2019

Accepted 15 January 2020

Published 31 January 2020

KEYWORDS

Ukrainian-language newspaper «Svoboda», diaspora, composer, musicologist, Myron Fedoriv.

ABSTRACT

On the basis of materials of Ukrainian-language periodicals are described the main artistic achievements of the Ukrainian composer, conductor, public figure and musicologist Myron Fedoriv's (1907-1996). Reflected a wide range of bibliographic and factual information of the artist's life, which made it possible to clarify the historical, cultural and artistic conditions for the formation of the creative personality of a professional musician; specificity and leading directions of his versatile musical and educative activities. Special attention is paid to the issue of actualization of the composer's artistic and creative heritage in the context of popularization of the national song tradition in the cultural and artistic environment of the Ukrainian Western Diaspora. The article deliver the evaluative judgments of modern scholars and individual publication authors, which characterizes the importance of personal contribution to the preservation of Ukrainian spiritual and musical culture abroad.

Citation: Яців І. В. (2020) Postat Myrona Fedoriva v Otsintsi Periodyky Ukrainskoi Diaspory (na Prykladi Hazety «Svoboda»). *Science Review*. 1(28). doi: 10.31435/rsglobal_sr/31012020/6871

Copyright: © 2020 **Яців І. В.** This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. На кожному з етапів становлення Української держави, тільки-но порушується питання національної ідентичності і її складових (традицій, мови та культури) не останню роль для об'єктивного висвітлення історичних фактів щодо самоствердження українського народу відіграли відкриті для доступу науково-документальні джерела, архівні матеріали бібліотечних фондів та приватних колекцій.

Відтак, задля об'єктивної реконструкції подій минулого змістовно наповненим джерелом, з якого сьогодні вдається відтворити соціальну реальність окремих історичних періодів, залишається періодика й часописи іноземних видань, випуск яких здійснювалося в країнах із найчисельнішим складом українських емігрантів.

З-поміж україномовних часописів, де неупереджено з першими шпальтами про національно-політичні події висвітлювалися серії аналітичних жанрів на найрізноманітніші суспільно-культурні теми, дотепер залишилася газета-щотижневик «Свобода», заснована у 1893 році в США.

Серед уславлених сторінками згаданої періодики персоналій віднаходимо ім'я не менш яскравої особистості ХХ століття, педагога, диригента, музично-громадського діяча, фахового музикознавця та композитора – Мирона Федоріва (1907–1996).

Попри те, що його творча спадщина (вокально-хорові твори) сьогодні все частіше зустрічаються в репертуарних збірниках знаних хорових колективів, відомості про його діяльність для багатьох все ще залишаються маловідомими.

Втім, слід зазначити, що окремі здобутки митця знайшли свій відбиток в розвідках українських науковців: Ганни Карась [15; 16], Тетяни Прокопович [24], магістерській роботі Ірини Чабан [33].

Серед широкого кола досліджень соціогуманітарного напрямку фундаментального значення в полі історико-культурологічного осмислення феномену української діаспори, як своєрідного маніфесту національної, етнічної і культурної ідентифікації українців набуває монографія Ганни Карась «Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття» [16].

Чималий список опрацьованих документальних матеріалів, архівних джерел та літератури, використаних автором, дають змогу сформулювати уявлення щодо історичних передумов і головних чинників виникнення процесу культуротворення в українській діаспорі; об'єктивно оцінити значення творчості митців-емігрантів в збереженні національної історико-культурної спадщини та пролити світло на приховані сторінки біографії українських діячів зарубіжжя, яким своєю творчістю вдалося поповнити скарбницю не тільки національної, але й світової музичної культури.

Питанням співвідношення інтернаціонального й «традиції» як категорії національної культури в мистецтві діаспори другої половини ХХ століття розкриває у своєму дослідженні Тетяна Прокопович [24]. Мистецтвознавець вивчає специфіку інтерпретацій й домінуючі тенденції збереження надбань національної духовно-релігійної культури, зокрема в дисертації вона розглядає художньо-естетичну вартість й ідейно-концептуальні засади творчості Мирона Федоріва крізь призму української музичної традиції, як прояву сутності української ментальності.

Широкий спектр проблематики музично-теоретичного напрямку порушується в магістерській роботі Ірини Чабан [33]. Нею проведено розгорнутий історико-стилістичний та літературно-художній аналіз окремих хорових творів духовної спадщини митця, що дозволило авторці виокремити й найповніше сформулювати риси індивідуального музичного стилю написання й способу мислення композитора.

Однак, проблема оцінки постаті М. Федоріва з погляду україномовної діаспорної періодики США не розглядалася вище вказаними авторами, що й зумовило вибір *теми дослідження*.

Мета дослідження: комплексний науково-теоретичний аналіз мистецької постаті М. Федоріва за публікаціями газети «Свобода».

Результати дослідження. Аналізуючи діяльність української преси на американському континенті Оксана Хімяк зауважує, що: «<...> українська еміграційна преса була важливим засобом зв'язку як між емігрантами, так і з старим краєм, захищала економічні інтереси трудівників, прищеплювала їм національну гордість, була трибуною української літератури, пропагувала культурні надбання народу, стояла на варті проти асиміляції української еміграції» [32, с. 31].

Вочевидь, українська преса в США, взявши на себе прерогативу культурно-просвітницької та більшою мірою політичної сфер життя суспільства, практично стає способом консолідації нації, джерелом ідентичності на чужині, формує справедливий імідж України серед найбільших осередків української діаспори у світі.

Так, нині, тримаючи в руках архівні матеріали газети-тижневика «Свобода» найбільше читацьку увагу та науковий інтерес викликають сторінки часопису з публікаціями на мистецькі теми, отож, у межах дослідження першочергової значимості набувають публікації саме діаспорних авторів: Б. Тодоріва [29], В. Шандора [34], о. І. Сембрата [26], о. М. М. Соловія [27] та Р. Андрушка [9; 10], Р. Кухаря [18–23] за якими здійснено спробу репрезентувати окремі аспекти професійної діяльності Мирона Федоріва, аргументувати значення персонального вкладу митця для української музичної культури.

Вибір джерельної бази дослідження представлений комплексом публікацій видання «Свобода» періоду 1980–2000 рр. Всього предметом зацікавлення стали 63 газетні статті, з яких 24 стали об'єктом практичного аналізу. Певна річ, ці публікації відмінні між собою, як за об'ємом, так і інформаційною наповненістю, проте, вони не є тематично односторонніми, позаяк характеризують творчі досягнення композитора, науково-практичні здобутки музикознавця й інші провідні сфери професійної самореалізації митця.

Так, завдяки тематичній добірці публікації інформаційно-хронікальних жанрів й за авторськими статтями-присвятами пошанованих в середовищі західної діаспори музичного критика Роман Кухаря та культурно-громадського діяча й освітянина Богдана Тодоріва, пощастило встановити досі маловідомі сторінки життєвої хроніки цієї багатогранної особистості, а особливо те, що народився Мирон Федорів 12 квітня 1907 року в мальовничому селі Криве, що на Тернопільщині. Гімназійну освіту він здобув у містечку Бережани, потім було навчання у Львівському університеті (вивчав філософію і теологію), Варшавській музичній консерваторії, Віденській вищій музичній школі, Зальцбурзькій консерваторії «Моцартеум» та університеті Темпл (Філадельфія, США) [23; 29].

Поміж тим, здобувши блискучу мистецьку освіту й володіючи практично енциклопедичними знаннями, М. Федорів найперше виявляє себе в суспільно-громадській та культурно-мистецькій діяльності. Публікації в газеті «Свобода» повідомляють про його особисте представництво в складі президій декількох громадських організацій: Спілки Української Молоді Америки (СУМА), членство в координаційних радах осередків Громадського Комітету Українців (ГКУ) в Детройті та Організації Українського Визвольного Фронту (ОУВФ) [3; 4; 12].

Попри незначний обсяг інформативності цих публікацій, кількість прес-анонсів, репортажів масових культурно-мистецьких заходів, концертних програм, присвячених ювілейним датам та важливим суспільно-політичним подіям, до яких прямо чи опосередковано був долучений Мирон Федорів, він є прикладом великої самовіддачі та працелюбності у напрямку популяризації й утвердження престижу української музики та культури у соціокультурному просторі США.

Так, певною мірою про організаторську та музично-просвітницьку роботу Мирона Олексійовича зазначено зокрема в публікаціях, що повідомляли про урочистості з нагоди 40-річчя Акту проголошення віднови Української Держави (Детройт-Воррен, 1981 р.) [4], творчий вечір оперного співака Володимира Денисенко (Філадельфія, 1982 р.); концерт з приводу 50-ліття Академії Св. Василя Великого (Філадельфія, 1982 р.) [28]; святкування 950-ліття віддання під Покров Матері Божої українського народу Ярославом Мудрим (Нью-Джерсі, 1987 р.); виставка українського образотворчого мистецтва (Детройт-Воррен 1987 р.) [3; 28] та інші події [6; 12; 14; 17].

Окрім насиченої громадської діяльності новою сторінкою професійного самовираження для митця стає диригентська й педагогічна праця. Розкрити свою викладацьку майстерність Мирону Федоріву вдалося читаючи «<...> низку музичних предметів у Василянській Колегії в Стенфорді, в Музичній школі в Чикаго, на курсах в Денвері й Філадельфії» [23].

Також серед віднайдених газетних публікацій декілька дозволяють встановити інформацію про те, що він був диригентом українського чоловічого хору «Сурма», мішаного хору Католицької церкви св. Миколая в Чикаго; з 1979 року – керівником хору Сестер Василянок Провінції Христа Чоловіколюбця у Філадельфії. Також він працював з хоровими колективами при молодіжній організації «Пласт» в осередках для молоді, українських парафіяльних школах в Чикаго та Денвері [5; 17; 19].

Втім, незважаючи на встановлену інформацію щодо кількості хорових колективів, з якими талановитому диригенту довелося працювати, немає змоги з'ясувати деталі процесу художньо-творчої діяльності, а з цим й виділити індивідуальні риси професійної майстерності Мирона Федоріва в контексті виконавського мистецтва диригування.

Водночас найповніше вираження активного творчого «Я» митця пов'язуємо передовсім з його композиторською та музикознавчою діяльністю.

З 1939 року й до кінця свого життя (1996 р.) М. Федорів бере на себе особливо важке в умовах еміграції комплексне завдання – універсалізація української пісенної традиції зі збереженням канонів культової музики, що слугувало б покращенню ситуації з відсутністю повноцінного нотного репертуару в релігійно-церковному житті діаспори [19].

Як вважає Т. Прокопович «композитор-емігрант прагне зберегти для нащадків усі форми вітчизняного богослужіння та протистояти тотальному спрощенню християнських богослужінь, яке спостерігається в емігрантських церквах, призупинити відмирання культової традиції своїх предків» [24, с. 59-60].

Так, невелика частина творчого доробку композитора це: дві «Служби Божих» (1964, 1982 рр.), «Воскресна утрєня» (1967 р.), «Єрусалимська утрєня» (церковна ораторія 1971 р.),

«Збірник співів Закарпатської Церкви» (1982 р.), «Велика Вечірня з Литією» (церковна ораторія 1986 р.) та інші [18; 19].

Чималої популярності серед багатьох виконавців, керівників церковних і світських хорових колективів також набули: цикли пісень «Сальви мальви» на слова Т. Курпіти (1967 р.), «Сім струн» на слова Лесі Українки (1971 р.), «Збірник чоловічих співів Закарпатської Церкви» (1982 р.), «Молебні пісні до Матері Божої» (1995 р.) [23].

Високу оцінку композиторському таланту митця у своїх публікаціях неодноразово надає публіцист Роман Кухар, в яких, зокрема, пише: «Усі ці численні композиції, вислід кропіткої праці М. Федоріва <...> твори музичного генія Федоріва матимуть значення в пору й після проголошення незалежності України й залишається основною базою збереженої церковно-музичної літератури для її майбутнього розвитку» [22].

Варто зазначити, що серед публікацій часопису «Свобода» за 4 квітня 1989 року важливе значення авторським композиціям в своїй статті надає й Роман Андрушко: «Я, як довголітній музичний педагог і диригент, з радістю сприйняв цей, що так скажу, кодекс нашої вокальної музики з багатством хорового матеріалу та сольового на різні потреби <...> В моєму понятті, це революційна поява, що наче чудом спала з неба для наших різнорідних, не раз пекучих потреб» [9].

Помітну роль в популяризації творів композитора відіграли мистецькі події з нагоди величного відзначення 1000-ліття хрещення Руси-України 1988 року в США, Канаді та Європі. Будучи у складі мистецько-імпрезової комісії українського комітету, який був створений для відзначення цих урочистостей, Мирон Федорів створив низку творів для виконання хоровими колективами, зокрема Гімн Тисячоліття на слова о. Севастіяна Сабола, ЧСВВ (Зореслав), який став офіційним на час проведення святкових заходів за рішенням засідання Президії Синоду Ієрархії Української Католицької Церкви в Римі 19-го травня 1987 року.

Зауважимо, що до програм ювілейних концертів-академій з нагоди відзначення 1000-ліття хрещення Руси-України які відбувалися 5-го липня в Сенті-ніял, Вінніпег (Канада); 7-го серпня в Town Hall, Аделаїді та Сіднеї (Австралія); в приміщення українського релігійно-культурного центру «Полтава», Куритибі (Бразилія); в Herkules Hall, Мюнхені (Німеччина), 16-го жовтня в залі Оркестра Гол в Чикаго (США) за участі хорового колективу під керівництвом Р. Андрушка поруч з творами С. Гулака-Артемівського, Б. Кудрика, Г. Давидовського були внесені й виконані музичні композиції Мирона Федоріва [6, с. 1; 16, с. 209].

Таким чином, з'ясовані факти біографії митця, історично зафіксовані в джерелах відомості про насичену громадсько-мистецьку діяльність, стають свідченням невичерпного творчого потенціалу особистості. Проте, найбільш повними для означення діяльності цієї вельми високообдарованої людини виявляються публікації аналітичних жанрів: оглядові статті, рецензії, відгуки, щодо результатів його творчих й наукових здобутків.

Так, за історичними обставинами, свої наукові досягнення Мирону Федоріву вдалося зреалізувати в рамках служінню українській церкві в діаспорі. В 1966 році після конференції єпископату УКЦ під проводом Верховного Архієпископа Йосифа Сліпого в рамках Другого Ватиканського Собору, як фаховий музикознавець, композитор він стає учасником Літургійної комісії при Чиказькій кафедрі у США, діяльність якої зумовлювалася процесами змін в літургійній практиці церкви [15].

Як зазначає Г. Карась: «М. Федорів, як активний учасник цього процесу, пише праці, в яких обґрунтовує особливості українського церковного співу. Його музикознавча діяльність була спрямована на висвітлення та опрацювання питань, пов'язаних з українською культурною традицією. Історія становлення і розвитку українського церковного співу, специфіка системи музично-виразових засобів літургійної музики, проблеми сучасного стану життєздатності ритуальних наспівів і піклування за національну чистоту обрядових жанрів» [15, с. 59].

Коло дослідницьких проблем, до яких звертався музикознавець, отримало своє відображення в чималому списку ґрунтовних праць, зокрема: тритомник «Василіянські церковні наспіви» (1961), «Напрявні праці літургійної комісії для українського церковного співу й церковних практик» (1968), «Обрядові співи Української Церкви Галицької землі» (1983), «Українські Богослужбові Співи з історичного й теоретичного огляду» Т. 3 (1997) та інші [29].

Важливість отриманих музикознавцем теоретичних результатів не раз була відзначена на сторінках газети-тижневика «Свобода». В 1988 році, о. Іван Сембрат, ЧСВВ у своїй статті під

назвою «Цінна книжка про нашу церковну музику» про працю «Обрядові співи Української Церкви Галицької землі» (1983) пише: «Дивлячись на цю обширну збірку, відразу впадає нам на думку і її велика вартість для практичного вжитку не тільки для наших церковних співів, але й для аранжерів церковної музики та композиторів. Зваживши це все, мусимо ствердити, що праця М. Федорова — це справді цінна публікація і великий вклад у церковну музикологію. Вона є кодексом наших церковних співів, що є виданий вперше фахово, солідно й обширно» [26].

Принагідно наукові здобутки М. Федоріва відзначив також о. М. М. Соловій, ЧСВВ, підкреслюючи, що «<...> всі ті, що будуть вживати виданої автором книги завжди будуть добрим словом згадувати його, як натхненного любителя всіх рідних церковних напівів за те, що він не дав загинути цій нашій церковно-богослужбній пісні, яку ми – емігранти привезли із собою із своїм обрядом в країни нашого теперішнього поселення. <...> Така книга, як його, не дасть загинути на чужині нашій прекрасній, богослужбній і літургійній пісні нашої УКЦеркви! Тому треба, щоб ця книга опинилася в руках кожного українця-католика, якому є дорогі своя Церква, рідний обряд і рідна церковна пісня!» [27].

Отже, здійснений аналіз проблеми дослідження дозволяє зробити наступні **висновки**: віднайдені архівні матеріали україномовної періодики США стали теоретичною базою й практичним інструментарієм для об'єктивного інтерпретування фактографічних відомостей про важливі етапи життєвого та творчого шляху яскравої постаті в українській музичній культурі ХХ століття.

Джерела дослідження складають широку жанрову палітру, лівовою частиною якої є публікації інформаційного (дописи [1; 5; 7; 8;], прес-анонси [4], репортажі [3; 6; 12; 14; 17; 28] інтерв'ю-портрет [19; 22; 29]) та аналітичного (статті-відгуки [2; 18; 23; 29], рецензії [9; 10; 20; 21; 26; 27; 34]) видів. Перша група публікацій хоч і має радше описовий характер, однак з них довідуємося інформацію про події, що відображали тогочасне історичне тло, посідали місце в житті митця чи були похідним відображенням творчих здобутків. Друга група публікацій, це аналітичні жанри: рецензії, окремі повідомлення відносно творчої спадщини митця й статті присвячені його пам'яті.

З наукових джерел та публікацій періодичних видань встановлено, що Мирон Федорів був людиною високоосвіченою й глибоко духовною (отримав богословську та музичну освіту в провідних навчальних закладах Європи й США). Як особистість самодостатня й багатогранна, високопрофесійний музикант займаючи чітку проукраїнську позицію зумів самоактуалізуватися далеко за межами Батьківщини. Задля культивування українських традицій в контексті американської дійсності він розгорнув енергійну суспільно-громадську, культурно-мистецьку та наукову роботу.

Відтак, за своєю значущістю мистецька постать Мирона Федоріва, його різнобічна діяльність, що тісно пов'язана з педагогічною, диригентсько-виконавською, композиторською, музикознавчою сферами й громадськими ініціативами без перебільшення досі залишається надзвичайно значимою для сьогодення й історії музичної культури української діаспори ХХ ст., оскільки завдяки значним старанням митця вдалося без перебільшення суттєво вплинути на перебіг подій в історії реформування української церковної культури, на процес тотального спрощення унікальної автентичної пісенної традиції літургійного співу й канонів національної культової музики.

REFERENCES

1. Vyushla knyzhka pro obryadovi spivy Ukrayins'koyi Tserkvy. [A book on ritual chants of the Ukrainian Church has been published]. (1989, February 1), *Svoboda*. p. 1.
2. Vyushla knyzhka pro obryadovi spivy Ukrayins'koyi Tserkvy. [A book on ritual chants of the Ukrainian Church has been published]. (1988, March 25), *Svoboda*. p. 2.
3. Vidbuvsya XVII z"yizd SUMA. [The 17th SUMA congress has taken place]. (1987, January 9), *Svoboda*. p. 8.
4. Detroyt vidznachyv Akt 1941 roku. *Svoboda*. [Detroit celebrated the 1941 Act.]. (1981, June 4), *Svoboda*. p. 4.
5. Zvukozapys «Sluzhby Bozhoyi» nadayet'sya na rizdvyanyu podarunok [The «Liturgy» soundtrack is presented as a Christmas present]. (1983, December 2), *Svoboda*. p. 1.
6. Iyerarkhiya UKTserkvy skhvalyla vidznaku ta himn Tysyacholittya. [The Hierarchy of the Church has endorsed the Millennium Distinction and Hymn]. (1987, July 25), *Svoboda*. p. 1.
7. Knyzhka hidna uvahy. [The book is worthy of attention]. (1988, June 7), *Svoboda*. p. 4.
8. Poyavylasya nova plativka Liturhiyi sv. Ivana Zolotoustoho. [A new plate of the Liturgy of Sts. Ivan Zolotoustoho]. (1982, November 3), *Svoboda*. p.1.
9. Andrushko, R. (1989, April 4) Vazhlyve dlya khoriv, spivakiv solistiv ta shkil. [Important for choirs, singers and soloists]. *Svoboda*. 1989. p.2.

10. Andrushko, R. (1984, June 8) Shche pro plativku z dukhovnoyu muzykoyu. [More about the record with spiritual music]. *Svoboda*. pp. 2, 5.
11. Bodnar, V. (1984, September 15) Svyatkuvannya 4-oyi richnytsi vidnovlennya samostiynosti Ukrayiny u Klivlendi. [Celebrating the 4th Anniversary of the Restoration of Ukraine's Independence in Cleveland]. *Svoboda*. p. 2.
12. Dorosh, M. V. (1987, December 12) Nyu Dzherzi vidznacheno 950-littya viddanya pid pokrov Materi Bozhoyi nashoho narodu. [In New Jersey, the 950th anniversary of the dedication of the Mother of God of our people is celebrated]. *Svoboda*. p. 3.
13. Zin'kevych, O., & Chekan, Yu. (2007). *Muzychna krytyka: navch. posib [Music criticism]*. Chernivtsi: Knyhy – XXI [in Ukrainian].
14. Ivasyutyn, I. (1991, March 15) «Nove pokolinnya» zaproshehne na Mizhnarodnyy festyval' v Edinburhu. [The New Generation" is invited to the Edinburgh International Festival]. *Svoboda*. p. 3.
15. Karas', H. (2012-2013). Muzykoznavcha diyal'nist' Myrona Fedoriva na poli reformuvannya tserkovnoho spivu v konteksti Dekretiv Vatykans'koho Soboru. [Musical Studies of Myron Fedoriv in the Field of Reforming Church Singing in the Context of Vatican Council Decrees]. *Visnyk Prykarpats'koho universytetu. Mystetstvoznavstvo – Bulletin of the Carpathian University. Art Studies*, 26-27, 58-62, Ivano-Frankivs'k [in Ukrainian].
16. Karas', H. (2012). *Muzychna kul'tura ukrayins'koyi diaspory u svitovomu chasoprostori XX stolittya [Musical culture of the Ukrainian diaspora during the XX century]*. Ivano-Frankivs'k: Tipovit [in Ukrainian].
17. Kostelyna, L. (1992, April 24) 40-litniy yuviley khoru «Surma» v Chykago. [40 anniversary of the choir «Surma» to Chicago]. *Svoboda*. p. 6.
18. Kukhar, R. (2000, February 18) Vin zalyshyv nam klyuch do rozuminnya tserkovnoho spivu. [He left us the key to understanding church singing]. *Svoboda*. p. 18.
19. Kukhar, R. (1995, December 7) Na storozhi bohosluzhbovoyi pisennoyi kul'tury. [On the guard of liturgical song culture]. *Svoboda*. p. 2.
20. Kukhar, R. (1989, June 15) Novyy vypusk «Ukrayins'kykh pisen'» Myrona Fedoriva. [A new issue of «Ukrainian Songs» by Myron Fedoriv]. *Svoboda*. p. 2.
21. Kukhar, R. (1984, May 8) Plativka zi zrazkovoyu dukhovnoyu muzykoyu. [Record with exemplary spiritual music]. *Svoboda*. p. 2.
22. Kukhar, R. (1994, November 12) Pro avtora novykh vydan' tserkovnoyi muzyky. [About the author of new editions of church music]. *Svoboda*. p. 2.
23. Kukhar, R. (1997, January 23) Providnyy spodyvzhnyk tserkovnoyi muzyky. [A leading contributor to church music]. *Svoboda*. p. 2.
24. Prokopovych, T. (2001). Funktsionuvannya natsional'noyi tradytsiyi u relihiynomu mystetstvi ukrayins'koyi diaspory druhoiy polovyny XX stolittya [Functioning of the national tradition in the religious art of the Ukrainian diaspora in the second half of the XX century]. *Candidate's thesis*. Rivne: Rivnens'kyy derzh. humanitarnyy un-t [in Ukrainian].
25. Svoboda. Hazeta ukrayins'koyi diyaspory. [Svoboda. Ukrainian Diaspora Newspaper]. Retrieved from: <http://svoboda-news.com/svwp/> [in Ukrainian].
26. Sembrat, I. (1988, March 25) Pratsya, shcho zasluhovuye na uvahu. [A work that deserves attention] *Svoboda*. p. 2.
27. Soloviy, M. (1984, September 14) Neotsinenna knyha pro obryadovi spivy nashoyi tserkvy. [An invaluable book on the ritual singing of our church]. *Svoboda*. p. 2.
28. Teren-Yus'kiv, T. (1982, January 19) Zbirna vystavka ukrayins'kykh obrazotvortsiv u Ditroyti-Vorreni. [Combined Exhibition of Ukrainian Fine Artists in Detroit-Warren]. *Svoboda*. p. 2.
29. Todoriv, B. (1998, March 4) Sv. p. M. Fedoriv – kompozytor i muzykolog. [S. M. of M. Fedorov – composer and musicologist]. *Svoboda*. p. 6.
30. Fedoriv, M. (1984, July 14) Kul'turna pratsya shkoly sv Mykolaya v Filadel'fii. [Cultural work of St. Nicholas School in Philadelphia]. *Svoboda*. p. 2.
31. Fedoriv, M. (1982, May 8) Radisna zustrich z V. Denysenkom u Filadel'fii. [Joyful meeting with V. Denysenko in Philadelphia]. *Svoboda*. pp. 2-3.
32. Khimyak, O. (2012). Ukrayins'ka presa na amerykans'komu kontynenti (kinets' XIX – pochatok XX st.). [Ukrainian press on the American continent (end of XIX - beginning of XX century)]. *The Ukrainian National Idea: Realities and Prospects for Development*, 24, (pp. 27-31). L'viv: Lviv Polytechnic National University [in Ukrainian].
33. Chaban, I. (2008). Ukrayins'ka dukhovna muzyka u tvorchiy spadshchyni Myrona Fedoriva [Ukrainian spiritual music in the creative heritage of Myron Fedoriv]. *Extended abstract of master thesis*. Ivano-Frankivs'k: DVNZ «Prykarpats'kyy natsional'nyy universytet imeni Vasylya Stefanyka» [in Ukrainian].
34. Shandor, V. (1985) Tsinna Knyzhka pro nashu tserkovnu kul'turu. [A valuable book on our church culture]. *Svoboda*. p. 2.